

Socialutskottets betänkande

1978/79:45

med anledning av propositionen 1978/79:168 om föräldrautbildning och förbättringar av föräldraförsäkringen m. m. såvitt avser förslag om föräldrautbildning jämte motioner

Propositionen

I propositionen hemställs att riksdagen godkänner av föredragande statsrådet angivna allmänna riktlinjer för en allmän föräldrautbildning.

Propositionen i övrigt behandlas av socialförsäkringsutskottet i betänkandet SFU 1978/79:24. I nämnda betänkande behandlas bl. a. frågan om ersättning och ledighet vid föräldrautbildning.

Propositionen bygger i här aktuell del på betänkandet Föräldrautbildning (SOU 1978:5), avgivet av barnomsorgsgruppen (S 1973:07). Den behandlar mål och allmänna riktlinjer för en allmän föräldrautbildning och den närmare inriktningen och organisationen av en föräldrautbildning under tiden kring barnets födelse. Barnomsorgsgruppen fortsätter sitt arbete med frågorna om en föräldrautbildning under förskole- och skolåldrarna och med en föräldrautbildning riktad till alla i samhället. Gruppen beräknas lägga fram förslag i dessa frågor i slutet av 1979.

Det yttersta målet för den allmänna föräldrautbildningen är att medverka till att barn och barnfamiljer får en bättre situation. Alla föräldrar bör få stöd i sitt föräldraskap och inflytande över sin egen och barnens situation. Alla barn och ungdomar bör förberedas för sin vuxenroll och sin eventuella föräldraroll.

Tre delmål anges för verksamheten, nämligen

- a. ökade kunskaper
- b. möjlighet till kontakt och gemenskap
- c. möjligheter till medvetenhet om och påverkan av samhälleliga förhållanden.

De olika delmålen kan ha olika tyngd i olika faser av barnets utveckling liksom för olika grupper av barn och föräldrar. Föräldrautbildning under BB-tiden bör sålunda främst innebära att båda föräldrarna får lära sig att sköta och ta ansvar för barnet.

Föräldrautbildningen under tiden kring barnets födelse skall knytas till den landstingskommunala mödra- och barnhälsovården samt BB. I första hand är det den personal som har den vardagliga och täta kontakten med föräldrarna som skall medverka i föräldrautbildningen, dvs. barnmorskor vid mödravårdscentralerna, barnsjuksköterskor och distriktssköterskor vid barnavårdscentralerna samt barnsköterskor och sjuksköterskor på BB. Även andra yrkesgrupper skall kunna medverka. De yttre formerna bör bli sammanhållna

föräldragrupper med 8–12 deltagare som träffas 8–10 gånger under vardera mödravårdscentral- och barnavårdscentraltiden. För att så många föräldrar som möjligt skall kunna delta måste verksamheten i viss omfattning kunna förläggas även till icke ordinarie arbetstid.

Föräldrautbildningen skall byggas ut successivt. Det bör dock vara möjligt för alla landsting att starta verksamheten redan 1980.

Utgångspunkten för föräldrautbildningsgruppernas verksamhet skall vara de frågor som föräldrarna själva tar upp. Personalen bör ha ett ansvar för gruppernas verksamhet och fungera som gruppleddare. Samtidigt krävs att vissa faktiska kunskaper förmedlas till föräldrarna. Det måste därför göras en avvägning mellan en fri diskussion i gruppen och ett i förväg planerat innehåll. Verksamhetens innehåll bör dock inte fastställas i form av t. ex. kursplaner. I stället bör stor vikt läggas vid en kontinuerlig handledning av den personal som skall leda föräldragrupperna.

Föräldrautbildningen under BB-tiden bör innebära att såväl fadern som modern får delta aktivt i vården av barnet. Faderns deltagande bör få en organiserad form genom att han inbjuds att viss tid delta i föräldrautbildning på BB. En annan del av föräldrautbildningen föreslås bli att båda föräldrarna ges tillfälle att diskutera sina upplevelser från förlossningen med t. ex. den barnmorska som tjänstgjort vid tillfället.

Invandrarföräldrarnas deltagande i föräldrautbildningen rymmer många svårigheter. Särskilda åtgärder måste därför vidtas för att invandrarföräldrarna skall kunna delta. Verksamheten får inte utformas så att den kan uppfattas som ett sätt att försvenska invandrarna. Invandrarföräldrarna måste själva avgöra om de vill delta i en föräldrautbildning tillsammans med svenska föräldrar. Så långt det är möjligt bör man emellertid ge de invandrarföräldrar som inte talar svenska tillfälle att delta i verksamheter där det egna modersmålet talas. Det är viktigt att invandrarorganisationerna deltar både i utformning och uppläggning av denna verksamhet. Föräldrautbildningen måste dock innehålla information om svenska förhållanden, bl. a. svensk lagstiftning.

Den närmare utformningen av insatserna för invandrare anses böra studeras ytterligare. Socialstyrelsen föreslås få i uppdrag att i samråd med invandrarverket utforma förslag till uppläggning av föräldrautbildningen för invandrare.

Även föräldrar till handikappade barn bör i första hand delta i den allmänna föräldrautbildningen. Det bör emellertid också läggas fast rutiner som garanterar att familjer med handikappade barn får det stöd de efterfrågar och behöver. Statens handikappråd föreslås få i uppdrag att tillsammans med handikapporganisationerna, socialstyrelsen, Landstingsförbundet och Svenska kommunförbundet utarbeta förslag till utformning av rutiner för en första information till föräldrar med handikappade barn.

Samhället bör genom socialstyrelsen ha ansvaret för utformningen av det material som används inom mödra-barnhälsovården och BB. Socialstyrelsens

ansvar för verksamheten inom dessa institutioner bör även inkludera att styrelsen medverkar till produktion av material som kan användas inom föräldrautbildningen. Frågan om i vad mån material som ges ut av olika kommersiella företag skall användas inom mödra-barnhälsovården och BB måste bedömas av varje sjukvårdshuvudman. Man bör emellertid sträva efter att samhället i egen regi skall producera det material som behövs.

Motionerna

Under allmänna motionstiden 1979 väckta motioner

I motionen 1978/79:1266 av Sven Johansson m. fl. (c, m) hemställs att riksdagen hos regeringen begär förslag till åtgärder, bl. a. genom de sociala myndigheternas försorg, i syfte att minska antalet skilsmässor i enlighet med vad som anförts i motionen.

I motionen 1978/79:2143 av Karin Andersson m. fl. (c) hemställs, såvitt här är i fråga (yrkandet 4), att riksdagen vid behandlingen av den aviserade propositionen om bl. a. föräldrautbildning beaktar vad som anförts i motionen i fråga om föräldrautbildning för invandrarföräldrar.

Motivering till yrkandet finns i motionen 1978/79:2142.

Med anledning av propositionen väckta motioner

I motionen 1978/79:2440 av Bonnie Bernström (fp) hemställs att riksdagen beslutar uttala att, när det gäller föräldrautbildning för adoptivföräldrar, adoptivföräldrarnas egna organisationer bör beredas tillfälle att medverka dels i uppläggningsen av utformningen av utbildningen, dels i tillämpliga moment av utbildningen genom studiecirkel, kurser eller andra arrangemang.

I motionen 1978/79:2482 av Sven Aspling m. fl. (s) hemställs, såvitt här är i fråga (yrkandena 1 och 2), att riksdagen

1. som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om användande av kommersiella företags informationsmaterial i samband med föräldrautbildning m. m.,

2. som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om föräldrautbildning för invandrare.

I motionen 1978/79:2484 av Thorbjörn Fälldin m. fl. (c) hemställs, såvitt här är i fråga (yrkandet 1), att riksdagen hos regeringen anholder att barnomsorgsgruppen genom tilläggsdirektiv får i uppdrag att utreda frågan om hur folkbildningsorganisationerna kan tillvaratas i den fortsatta utbyggnaden av föräldrautbildningen.

I motionen 1978/79:2485 av Gunnar Oskarson m. fl. (m) hemställs, såvitt här är i fråga (yrkandet 1 delvis), att riksdagen avslår regeringens proposition 1978/79:168.

I motionen 1978/79:2486 av Lars Werner m. fl. (vpk) hemställs, såvitt här är i fråga (yrkandena 4–6),

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om föräldrautbildningen,

5. att riksdagen beslutar att till Socialstyrelsen anvisa ytterligare 2 500 000 kr. för informationsmaterial,

6. att riksdagen beslutar uttala att förbud bör införas mot kommersiell reklamutdelning på mödra- och barnavårdscentraler samt BB.

Utskottet

Efter initiativ av riksdagen (SoU 1973:30, s. 34 ff., rskr 1973:372) fick barnomsorgsgruppen 1973 i uppdrag att i anslutning till tidigare lämnade utredningsuppdrag göra en övergripande utredning rörande föräldrautbildningen. Utskottet, som sålunda länge ansett införandet av en organiserad föräldrautbildning som en angelägen reform, ser därför med tillfredsställelse att förslag nu läggs fram såvitt avser den första etappen av en allmän föräldrautbildning. Samtidigt vill utskottet framhålla vikten av att arbetet med återstående faser av föräldrautbildningen bedrivs med skyndsamhet, inte minst med hänsyn till att frågor om utbildningens innehåll och form m. m. lämpligen bör bedömas utifrån en helhetssyn.

I de motioner som berör förslaget till föräldrautbildning ansluter man sig i huvudsak till de i propositionen angivna riktlinjerna för utbildningen. Motionsyrkandena berör vissa särskilda frågor, till vilka utskottet återkommer i det följande.

I motionen 1978/79:2485 av Gunnar Oskarson m. fl. (m) yrkas avslag på propositionen. Av motionsmotiveringen framgår emellertid att motionärerna önskar en belysning av arbetsgivarnas situation till följd av de framlagda förslagen liksom en beräkning av de kostnader arbetsgivarna kan komma att åsamkas. Däremot riktas inga invändningar i sak mot förslaget till en allmän föräldrautbildning. Utskottet finner därför ingen anledning att gå in närmare på innehållet i motionen. Yrkandet om avslag på propositionen avstyrks således såvitt avser föräldrautbildningen (yrkandet 1 delvis).

Åtgärder mot skilsmässor

I motionen 1978/79:1266 av Sven Johansson m. fl. (c, m) yrkas att riksdagen hos regeringen skall begära förslag till åtgärder, bl. a. genom de sociala myndigheternas försorg, i syfte att minska antalet skilsmässor i enlighet med vad som anförts i motionen. Motionärerna anför bl. a. att antalet skilsmässor ökat kraftigt i vårt land. De sociala följderna härav är mycket kännbara. För barnen blir det stora problem. Staten bör därför i större utsträckning stödja äktenskap och familjeliv. Alla ungdomar bör redan i skolan få grundlig information om vad det innebär att bli förälder, ett slags

förberedande föräldrautbildning. De sociala myndigheterna bör vara särskilt engagerade i samhällets strävan att aktivt angripa skilsmässoproblemet. Genom en "familjebroschyr" riktad till ungdomar bör man hjälpa dem att inse den djupa innebörden av trohet, ansvar, plikt och uthållighet.

Ett av målen för en allmän föräldrautbildning är att alla barn och ungdomar skall förberedas för sin vuxenroll och för sin eventuella föräldraroll (prop. s. 21). Utskottet anser därför att man kan förutsätta att frågan om hur man skall nå framför allt ungdomar med information om barns behov och svårigheter bl. a. i skilsmässosituationer kommer att uppmärksammas i det fortsatta arbetet med att utforma en föräldrautbildning som når alla i samhället.

Den i propositionen föreslagna formen för föräldrautbildning under tiden kring barnets födelse lämnar vidare förhållandevis stort utrymme för behandling av frågor om relationer mellan olika familjemedlemmar, könsroller m. m. Det måste i sådana sammanhang ofta aktualiseras frågor om skilsmässors konsekvenser för såväl föräldrar som barn. Sådana känsliga och många gånger kontroversiella ämnen torde ofta med fördel kunna behandlas i diskussionens form. Svårigheterna att utforma en informationsbroschyr med mera allmängiltiga synpunkter på människors handlande i skilsmässosituationer är däremot uppenbara. Utskottet ställer sig därför tveksamt till motionärernas förslag om en särskild skriftlig information i dessa frågor.

Utskottet vill i sammanhanget nämna ett av riksbankens jubileumsfond understött sociologiskt forskningsprojekt, vilket berör de frågor som aktualiseras i motionen. Syftet med projektet är att studera skilsmässoprocessen och dess efterspel och att analysera de ekonomiska, sociala och emotionella förändringar som en skilsmässa innebär och hur familjer och familjemedlemmar hanterar förändringarna.

Det är angeläget att sådana grundläggande värderingar som kommer till uttryck i motionen inte förbigås i föräldrautbildningen med hänsyn till det ökande antal familjer som konfronteras med de problem som skilsmässor och separationer i allmänhet innebär. Utskottet vill också peka på de frivilliga organisationernas roll i föräldrautbildningen när det gäller den vidare diskussionen av dessa många gånger värdeladdade frågor.

Med hänvisning till det anförda anser utskottet motionärernas önskemål vara i huvudsak tillgodosedda. Utskottet avstyrker således motionen 1978/79:1266.

Föräldrautbildning för invandrare

I motionen 1978/79:2143 av Karin Andersson m. fl. (c) yrkas att riksdagen vid behandlingen av propositionen om föräldrautbildning beaktar vad motionärerna anför i fråga om föräldrautbildning för invandrarföräldrar (yrkandet 4). Motionen hänvisar till motionen 1978/79:2142 av samma motionärer, där man beträffande föräldrautbildning för invandrare tar upp

frågan om hemspråksundervisning för barn. Motionärerna anför att många invandrarföräldrar har uppfattningen att det är viktigast att deras barn så snabbt som möjligt lär sig svenska och att de inte är medvetna om sambandet mellan ett väl utvecklat modersmål och barnets förutsättningar till inlärnin-
g av ett andra språk. I motionen understryks att det är nödvändigt att föräldrautbildningen verkligen når ut till invandrarföräldrarna och att frågan om barnets språk därvid får tillräckligt utrymme.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att frågan om invandrarbarnens språkutveckling måste beredas erforderligt utrymme inom föräldrautbildningen. Särskilt gäller detta vid utformningen av de utbildningsinsatser som direkt skall rikta sig till invandrarföräldrar. Frågan har emellertid aktualiserats av statens invandrarverk, som i sitt remissvar över barnomsorgsgruppens förslag framhållit som en av de viktigaste åtgärderna att man bör behandla barnets språkutveckling ingående redan i den första fasen av föräldrautbildningen. Socialstyrelsen skall i sitt fortsatta arbete med utformningen av föräldrautbildningsinsatser för invandrare samråda med statens invandrarverk. Utskottet utgår därför från att frågan om invandrarbarnens språkutveckling och behovet av hemspråksträning kommer att uppmärksammas då man överväger de närmare insatserna för invandrarföräldrar. Motionärernas önskemål får således anses tillgodosedda.

Utskottet avstyrker med hänvisning till det anförda motionen 1978/79:2143.

I motionen 1978/79:2482 av Sven Aspling m. fl. (s) yrkas att riksdagen skall ge regeringen till känna vad i motionen anförts om föräldrautbildning för invandrare (yrkandet 2). Motionärerna anför i denna del att det för många invandrarföräldrar kan finnas språksvårigheter och skillnader i kultur och normer som kan försvåra deras deltagande i en allmän föräldrautbildning. Det är inte desto mindre angeläget att insatser av föräldrautbildningskaraktär snarast erbjuds dessa familjer. En fördröjning av starten med en allmän föräldrautbildning bör undvikas. Det är angeläget att socialstyrelsens förslag om den närmare utformningen av insatserna för invandrare är klart redan i början av 1980 och att brist på språkkunnig personal inte ointetgör att föräldrautbildning i någon form kan erbjudas invandrarföräldrar.

Utskottet konstaterar att föredragande statsrådet utgått från att det bör vara möjligt för alla landsting att starta verksamheten redan år 1980 (prop. s. 23). Verksamheten skall därefter byggas ut successivt. Det framhålls som angeläget att utbyggnaden av föräldrautbildningen sker snabbt så att den blir tillgänglig för alla föräldrar. Att en annan tidsplanering skulle gälla beträffande de särskilda utbildningsinsatserna för invandrarföräldrar antyds inte i propositionen. Detta måste enligt utskottets mening tolkas som att uttalandena om tidpunkten för starten av föräldrautbildningen även avser föräldrautbildningen för invandrare, oavsett att socialstyrelsen avses få i uppdrag att utforma förslag till uppläggning av denna del av föräldrautbildningen.

Utskottet förutsätter därför att någon fördröjning med igångsättandet av

föräldrautbildningen för invandrare inte är avsedd och inte kommer att inträffa till följd av uppdraget till socialstyrelsen. Motionsyrkandet får därigenom anses tillgodosett.

Utskottet avstyrker således motionen 1978/79:2482, yrkandet 2.

Föräldrautbildning för adoptivföräldrar

I motionen 1978/79:2440 av Bonnie Bernström (fp) yrkas att riksdagen skall uttala att adoptivföräldrarnas egna organisationer bör beredas tillfälle att medverka dels i uppläggningsdelen av utbildningen för adoptivföräldrar, dels i olika utbildningsarrangemang.

Motionären ansluter sig i huvudsak till propositionens syn på föräldrautbildning för adoptivföräldrar. Det kan således vara mindre lämpligt att adoptivföräldrar deltar i alla delar av utbildningen i anslutning till barns födelse. De bör därför i denna fas av utbildningen delta bara i tillämpliga delar. Under senare faser av föräldrautbildningen torde särregler för adoptivföräldrar inte vara lika motiverade. Eftersom utbildningen således bör anpassas till adoptivsituationen är det värdefullt att adoptivföräldrarnas egna organisationer får delta i uppläggning och utformning av verksamheten. Motionären nämner särskilt Förbundet Adoptionscentrum, som redan i dag har en omfattande studiecirkelverksamhet. Erfarenheterna härav bör tas till vara i den allmänna föräldrautbildningen.

Utskottet delar den principiella uppfattning som kommer till uttryck såväl i propositionen som i motionen vad gäller föräldrautbildning för adoptivföräldrar. Man bör sålunda beakta vilka särskilda krav på föräldrautbildning som adoptivsituationen ställer och – särskilt såvitt avser fasen kring barnets födelse – anpassa utbildningen för adoptivföräldrar med hänsyn härtill. Det är naturligt att man därvid söker utnyttja de kunskaper och erfarenheter på området vilka finns hos adoptivföräldrarnas egna organisationer. Utskottet anser sig kunna utgå från att adoptivföräldrarnas organisationer kommer att beredas tillfälle att anlägga synpunkter på de delar av föräldrautbildningen som är tillämpliga för adoptivföräldrar. Även i fråga om kompletterande utbildningsverksamhet kommer dessa organisationer otvivelaktigt att spela en viktig roll på grund av de särskilda kunskaper och erfarenheter som finns hos dem om barns och föräldrars reaktioner och behov i samband med eller efter adoption.

Motionsyrkandet får anses tillgodosett genom vad utskottet nu anfört. Utskottet avstyrker därför motionen 1978/79:2440.

Folkbildningsorganisationerna

I motionen 1978/79:2484 av Thorbjörn Fälldin m. fl. (c) föreslås att barnomsorgsgruppen skall få tilläggsdirektiv att utreda frågan om hur folkbildningsorganisationernas resurser kan tillvaratas i den fortsatta utbygg-

naden av föräldraförsäkringen (yrkandet 1). Motionärerna framhåller de stora möjligheter folkbildningsorganisationerna har att nå ut till många människor genom sitt utbud av varierade kurser. När det gäller den nu aktuella fasen av föräldrautbildningen, dvs. kring barnets födelse, ser motionärerna det som naturligt att på sätt som föreslås i propositionen förlägga utbildningen till barna- och mödravårdscentraler samt BB. Beträffande senare faser av föräldrautbildningen bör man dock enligt motionärerna överväga att utnyttja den resurs som folkbildningsorganisationerna utgör. Barnomsorgsgruppen bör därför få tilläggsdirektiv att för kommande faser av föräldrautbildningen utreda hur samverkan med folkbildningsorganisationerna kan ske.

I det uppdrag som lämnades barnomsorgsgruppen 1973 att göra en övergripande utredning om föräldrautbildningen framhålls bl. a. att olika vägar kan komma i fråga vad gäller utformning av innehåll och organisation för utbildningen. Gruppen skall enligt sitt uppdrag även uppmärksamma den upplysningsverksamhet som kan bedrivas genom olika frivilliga organisationer.

Barnomsorgsgruppen skall således redan enligt de direktiv som hittills lämnats uppmärksamma bl. a. folkbildningsorganisationernas roll i en allmän föräldrautbildning. Enligt utskottets mening är det därför inte erforderligt att direktiven kompletteras på det sätt motionärerna föreslagit. Det kan dessutom erinras om att barnomsorgsgruppen redan i det nu föreliggande betänkandet framhållit den viktiga roll som de frivilliga organisationerna kan spela i de senare faserna av föräldrautbildningen (s. 118). Gruppen har för avsikt att i kommande betänkande behandla de frivilliga organisationernas roll i en allmän föräldrautbildning. Ett slutbetänkande rörande föräldrautbildning väntas under senare delen av 1979. Något riksdagens initiativ i här aktuellt avseende är med hänsyn till det anförda inte erforderligt.

Utskottet avstyrker således motionen 1978/79:2484 yrkandet 1.

Kommersiellt informationsmaterial

I två motioner vänder man sig mot att informationsmaterial som producerats av kommersiella företag utdelas eller tillhandahålls vid hälsoundersökningar av mödrar och barn och på BB. I motionen 1978/79:2482 av Sven Aspling m. fl. (s) yrkas att riksdagen skall ge regeringen till känna vad i motionen anförts om användande av kommersiella företags informationsmaterial i samband med föräldrautbildning m. m. (yrkandet 1). Motionärerna önskar ett uttalande av riksdagen om att dylikt material inte bör användas i samband med föräldrautbildning eller hälsokontroll. Företagen bör använda sedvanliga reklamformer för sin information till kunder. I motionen 1978/79:2486 av Lars Werner m. fl. (vpk) yrkas att riksdagen beslutar uttala att förbud bör införas mot kommersiell reklamutdelning på mödra- och barnavårdscentraler samt BB (yrkandet 6).

I det betänkande som ligger till grund för propositionen konstaterade barnomsorgsgruppen (s. 130–135) bl. a. att det finns en stor mängd informationsmaterial som riktar sig till blivande och nyblivna föräldrar. Det finns uppenbarligen informationsluckor bland det material som producerats av samhällseliga organ och av ideellt verksamma organisationer. Dessa informationsluckor har fyllts upp av olika kommersiella företags broschyrer och böcker. Den direkta reklamen kan ha en mycket undanskymd plats i sådana kommersiellt producerade skrifter. Innehållsmässigt är materialet ofta av hög kvalitet. Skrifterna är väl utformade och lättlästa jämfört med många samhällsproducerade material. De kan dock ge uttryck åt ett traditionellt synsätt på föräldrarollerna och de beaktar ofta inte problem såsom t. ex. handikapp hos barn.

Barnomsorgsgruppen anser att samhället bör ha ansvaret för det informationsmaterial som används inom mödra- och barnhälsovården samt BB. Socialstyrelsen skall svara för att lämpligt material utformas och finns att tillgå. Vidare uttalar gruppen att i samband med att alternativa material finns att tillgå, socialstyrelsen tillsammans med landstingen bör utfärda en rekommendation till mödra- och barnavårdscentralerna samt förlossningsvården att inte använda material som är producerade eller bekostade av kommersiella företag utan i stället de av samhället producerade materia- len.

I propositionen ansluter sig föredragande statsrådet i huvudsak till barnomsorgsgruppens ståndpunkt. Socialstyrelsen skall sålunda medverka till produktion av material såväl för direkt användning i föräldrautbildnings- grupperna som för komplement till den muntliga information som ges vid mödra- och barnavårdscentraler och på BB. Materialet förutsätts komma att utformas i nära samarbete med huvudmännen. Enligt propositionen måste dock frågan om i vad mån material som utges av olika företag skall komma till användning inom mödra-barnhälsovården och på BB bedömas av varje sjukvårdshuvudman. En strävan bör dock vara att samhället i egen regi producerar sådant material som tillgodoser efterfrågan.

Utskottet är medvetet om att blivande och nyblivna föräldrar utsätts för ett starkt informations- och reklamflöde som många gånger kan verka förvill- lande eller upplevas direkt negativt. Här är emellertid inte fråga om att bedöma reklamen eller reklamspridningen som sådan. Den fråga som aktualiserats genom propositionen och motionerna begränsar sig till i vad mån samhället bör lämna sin medverkan till reklamspridning genom att kommersiella skrifter tillhandahålls eller används vid samhällets institutioner för mödra- och barnavård. Utskottet har således i detta sammanhang ingen anledning att gå in på frågor om t. ex. vissa avarter av reklam eller på att föräldrar som inte önskar få reklam ändå erhåller sådan.

När det gäller frågan om att tillåta reklamspridning genom samhällets institutioner vill utskottet till en början framhålla den officiella prägel som

reklamen på detta sätt får. Föräldrar kan lätt få intrycket att samhället står bakom hela innehållet i materialet, oavsett att detta har ett kommersiellt syfte. Detta gäller inte bara den rent faktiska informationen utan även de värderingar som kan komma till uttryck. Utskottet anser principiellt att samhället måste ta konsekvenserna härav och vara berett att garantera innehållet i den information som lämnas föräldrarna genom mödra- och barnhälsovården samt BB. Detta gäller inte minst synen på föräldrarollerna och på barnfamiljernas situation i ett bredare samhälleligt perspektiv. En sådan garanti kan knappast erhållas på annat sätt än genom att samhället självt producerar, låter producera eller godkänner ett material som uppfyller de uppställda kraven. Det är därför angeläget att arbetet med att framställa ett sådant allsidigt informationsmaterial bedrivs snabbt och effektivt.

Utskottet vill i detta sammanhang betona vikten av att inte den samhällsproducerade informationen ges ett magrare innehåll eller en mera svårtillgänglig utformning än den kommersiella informationen. Efter hand som arbetet med ett tillfredsställande informationsmaterial fortskrider måste därför socialstyrelsen ges de resurser som krävs för att materialet skall fylla föräldrarnas behov och önskemål.

Ett informationsmaterial på vilket man ställer höga krav kan inte heller framställas och spridas genast. Enligt utskottets mening kan man knappast ta avstånd från att kommersiellt producerade skrifter tillhandahålls såsom tillfällig lösning under en övergångstid. När ett tillfredsställande samhällsproducerat informationsmaterial finns att tillgå bör emellertid detta material användas i stället. Beslutanderätten härvidlag bör dock ligga hos sjukvårdshuvudmännen. Utskottet anser det därför inte påkallat med något initiativ från riksdagens sida i syfte att motverka att kommersiell reklam sprids genom mödra- och barnavårdscentralerna samt BB.

Utskottet avstyrker med hänvisning till det anförda motionerna 1978/79:2482 yrkandet 1 och 1978/79:2486 yrkandet 6.

I motionen 1978/79:2486 av Lars Werner m. fl. (vpk) yrkas vidare (yrkandet 5) att socialstyrelsen skall anvisas ytterligare 2 500 000 kr. för informationsmaterial.

Riksdagen har i år anslagit medel under anslaget för hälsovårdsupplysning för ett informationsmaterial om barn för användning inom barnhälsovård, barnomsorg och föräldrautbildning. Som utskottet framhållit i det föregående måste man visserligen vara beredd att ge socialstyrelsen de resurser som krävs för att utarbeta ett informationsmaterial som är likvärdigt med den ofta påkostade kommersiella informationen. Olika metoder kan emellertid komma i fråga. Framställningen av materialet bör därför utredas och kostnadsberäknas av socialstyrelsen innan riksdagen har anledning att ta ställning till ytterligare medelsanvisning för ändamålet. Utskottet avstyrker därför även det nu behandlade yrkandet i motionen 1978/79:2486 (yrkandet 5).

Uppsökande verksamhet, kursplaner

I motionen 1978/79:2486 av Lars Werner m. fl. (vpk) yrkas att riksdagen skall ge till känna vad i motionen anförts om föräldrautbildningen (yrkandet 4). Motionärerna anför bl. a. att det är viktigt att den uppsökande verksamheten når alla föräldrar, så att det inte bara blir sådana som redan är välmotiverade som kommer att delta i föräldrautbildningen. Vidare anför motionärerna att eftersom föräldrautbildningen i första hand bör syfta till att förmedla faktakunskaper någon form av kursplaner bör utformas. Inom dessa kursplaner bör det finnas stora möjligheter för deltagarna att själva utforma utbildningen.

Barnomsorgsgruppen har i sitt betänkande (s. 55) skisserat ett system där inbjudan till föräldrautbildning lämnas redan i samband med det första besöket på mödravårdscentralen. Vid detta första besök bör båda föräldrarna vara med. Den muntliga inbjudan med möjlighet till frågor och svar bör kompletteras med en lättillgänglig skriftlig information. I de fall föräldrarna tackar nej till inbjudan bör barnmorskan bilda sig en uppfattning om orsaken och om det finns behov som kan tillgodoses på annat sätt. Gruppen betonar vidare vikten av att personalen söker observera eventuella problem och söker lösningar vid individuella samtal när det gäller för den enskilde känsliga frågor som inte är lämpliga att ta upp i föräldrautbildningsgrupperna (s. 59). Detta gäller enligt barnomsorgsgruppen i kanske ännu högre grad om de föräldrar som tackat nej till erbjudandet att delta i föräldrautbildning.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att det är särskilt viktigt att även mindre väl motiverade föräldrar förmås delta i föräldrautbildningen. Införandet av en allmän föräldrautbildning syftar ytterst till att öka förståelsen för barns behov och att skapa en bättre och mer positiv miljö för barn. Av hänsyn till barnen bör man därför från samhällets sida inte helt passivt acceptera t. ex. att förstagångsföräldrar som av allt att döma har bristfälliga kunskaper om barns fysiska och psykiska behov avvisar erbjudande om föräldrautbildning. Särskilt gäller detta om föräldrarna förefaller ha egna outredda problem av praktisk och ekonomisk eller av mera personlig natur. Föräldrautbildningen kan i sådana sammanhang vara ett medel att hjälpa barnen till bättre livsbetingelser. Utskottet anser därför i likhet med barnomsorgsgruppen att man i de fall föräldrar inte vill delta i föräldrautbildningen bör försöka utreda orsaken härtil. Om familjen behöver hjälp eller stöd bör man försöka ordna detta. Utskottet vill i detta sammanhang framhålla vikten av ett väl fungerande samarbete mellan å ena sidan landstingens verksamheter och å andra sidan kommunernas sociala verksamhet. Sådana uppföljande åtgärder måste enligt utskottets mening ses som ett led i strävandet att göra föräldrautbildningen tillgänglig för alla föräldrar och därmed även komma alla barn till godo.

I samband med att man utformar rutiner för inbjudan till och första information om föräldrautbildning är det naturligt att man även behandlar

frågan om hur man skall nå de föräldrar som inte svarar eller som avböjer deltagande utan närmare förklaring. Utskottet förutsätter att olika former för uppsökande verksamhet då kommer att övervägas och anser därför något uttalande från riksdagens sida obehövt i denna del.

Tanken på att styra föräldrautbildningens innehåll i form av kursplaner har avvisats såväl av barnomsorgsgruppen som i propositionen. Utgångspunkten för utbildningen bör enligt denna syn vara de ämnen som föräldrarna själva känner angelägna och vill ta upp. Å andra sidan krävs att vissa faktiska kunskaper förmedlas till föräldrarna. Man måste därför enligt propositionen få en lämplig balans mellan en fri diskussion mellan föräldrarna och ett i förväg planerat innehåll. I stället för att fastställa kursplaner vill man satsa på kontinuerlig handledning av gruppledarna, på vilka det kommer att ställas stora krav.

Barnomsorgsgruppen har vidare föreslagit en rad teman, vilka man erfarenhetsmässigt vet att föräldrar brukar ha glädje av att få diskutera och behöver information om. Hur mycket tid som ägnas åt varje ämne och i vilken ordningsföljd man tar upp dem blir beroende av den enskilda gruppens intressen. De teman som räknas upp av barnomsorgsgruppen (s. 73) skall betraktas som en samling exempel på vad som kan diskuteras vid träffarna.

Utskottet anser i och för sig att den fria diskussionsformen har stora värden vid en verksamhet av detta slag. Det är viktigt att de deltagande föräldrarna stimuleras att själva söka kunskaper och att närma sig varandra och utbyta erfarenheter. Samtidigt måste beaktas att blivande och nyblivna förstagångsföräldrar inte helt kan förutse alla de problem de kan komma att ställas inför. Man bör därför se till att sådana frågor vid behov tas upp genom gruppledarens försorg. Enligt utskottets mening bör nämligen alla föräldrar som deltar i en allmän föräldrautbildning kunna räkna med att där få de grundkunskaper de efterfrågar i fråga om graviditet, förlossning och barnavård. Om så inte skulle bli fallet, t. ex. genom att verksamheten får en alltför lös form, kan många föräldrar komma att tappa intresset för utbildningen. Verksamheten bör dessutom ha en så organiserad form att det är möjligt för föräldrarna att på förhand avgöra vilket utbyte de kan få av att delta. Även vad gäller enstaka gruppträffar vore det sannolikt av värde för många föräldrar att kunna förutse vad som kommer att behandlas.

Man kan således knappast undvara en översiktlig planering av utbildningens innehåll. Inte minst gäller detta i fråga om utbildning och handledning av gruppledarna. Dessa måste göras medvetna om den nödvändiga avvägningen mellan å ena sidan en fri diskussion i föräldragruppen och å andra sidan att förmedla vissa faktiska kunskaper. Vilka frågor som gruppledarna självmant bör aktualisera måste också övervägas. Utskottet anser att de teman som nämnts av barnomsorgsgruppen härvid bör kunna bli en god utgångspunkt. Det bör på denna väg vara möjligt att ge föräldrautbildningen ett innehåll som känns angeläget för föräldrarna utan att man låser verksamheten genom

detaljerade kursplaner. På detta sätt kan även de kunskaper och erfarenheter som finns om barns och föräldrars behov under olika perioder tas till vara på ett konstruktivt sätt. Samtidigt som man bevarar den fria diskussionsformen bör verksamheten därigenom kunna göras mera meningsfull för deltagarna. Något behov av att därutöver fastställa särskilda kursplaner anser utskottet däremot inte föreligga.

Utskottet avstyrker med hänvisning till det anförda motionen 1978/79:2486 yrkandet 4.

Utskottet finner i övrigt ingen anledning till erinringar eller uttalanden såvitt avser i propositionen angivna riktlinjer för en allmän föräldrautbildning.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande frågan om avslag på propositionen i här aktuell del att riksdagen avslår motionen 1978/79:2485 yrkandet 1 delvis,
2. beträffande åtgärder mot skilsmässor att riksdagen avslår motionen 1978/79:1266,
3. beträffande invandrarbarnens språkproblem att riksdagen avslår motionen 1978/79:2143 yrkandet 4,
4. beträffande föräldrautbildning för adoptivföräldrar att riksdagen avslår motionen 1978/79:2440,
5. beträffande kommersiellt informationsmaterial att riksdagen avslår motionen 1978/79:2482 yrkandet 1 och motionen 1978/79:2486 yrkandet 6,
6. beträffande start för föräldrautbildning för invandrare att riksdagen avslår motionen 1978/79:2482 yrkandet 2,
7. beträffande folkbildningsorganisationernas medverkan att riksdagen avslår motionen 1978/79:2484 yrkandet 1,
8. beträffande uppsökande verksamhet och kursplaner att riksdagen avslår motionen 1978/79:2486 yrkandet 4,
9. beträffande anvisande av medel för informationsmaterial, att riksdagen avslår motionen 1978/79:2486 yrkandet 5,
10. att riksdagen godkänner i propositionen angivna allmänna riktlinjer för en allmän föräldrautbildning, såvitt dessa inte behandlats under momenten 3–9.

Stockholm den 15 maj 1979

På socialutskottets vägnar

KERSTI SWARTZ

Närvarande: Kersti Swartz (fp), Erik Larsson (c), Nils Carlshamre (m), Evert Svensson (s), Bengt Bengtsson (c), Ivar Nordberg (s), Britt Wigenfeldt (c), Sven-Gösta Signell (s), Lena Öhrsvik (s), Rune Gustavsson (c), Ingemund Bengtsson (s), Margot Håkansson (fp), Ingegerd Troedsson (m) och John Johansson (s).

Reservation

beträffande *kommersiellt informationsmaterial* (mom. 5 i hemställan) av Evert Svensson, Ivar Nordberg, Sven-Gösta Signell, Lena Öhrsvik, Ingemund Bengtsson och John Johansson (samtliga s) som anser

dels att det avsnitt i utskottets betänkande på s.10 som börjar med "Ett informationsmaterial" och slutar med "yrkandet 6." bort ha följande lydelse:

Ett informationsmaterial --- (= utskottet) --- hos sjukvårdshuvudmännen. Utskottet finner det sålunda riktigt att socialstyrelsen ser till att ett tillfredsställande informationsmaterial snarast kommer fram. I överensstämmelse med vad som anförts i motionen 1978/79:2482 (yrkandet 1) bör riksdagen uttala att kommersiellt informationsmaterial inte bör användas i samband med föräldrautbildning eller hälsokontroll. Det bör ankomma på regeringen att ta de initiativ som erfordras för att detta uttalande skall få en praktisk effekt. Genom utskottets ställningstagande blir även motionen 1978/79:2486 yrkandet 6 i viss mån tillgodosett.

dels att utskottets hemställan under mom. 5 bort ha följande lydelse:

5. beträffande kommersiellt informationsmaterial att riksdagen med anledning av motionen 1978/79:2482 yrkandet 1 och motionen 1978/79:2486 yrkandet 6 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.